

УДК 336.02(477)

Гомон М.В.
здобувачХарківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ТА ПРИНЦИПИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

STATE TAX POLICY AND THE PRINCIPLES OF ITS FORMATION

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто різні визначення дефініції «податкова політика», на основі яких було складено власне визначення цього терміну. Визначено принципи формування і реалізації податкової політики.

Ключові слова: податкова політика, податкова система, податки, дефініція податкової політики, принципи податкової політики.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены разные определения дефиниции «налоговая политика», на основе которых было составлено собственное определение этого термина. Определены принципы формирования и реализации налоговой.

Ключевые слова: налоговая политика, налоговая система, налоги, дефиниция налоговой политики, принципы налоговой политики.

ANNOTATION

The article discusses the different definitions of the definition of «tax policy», based on which it was drawn up its own definition of the term. Principles of formation and implementation of tax policy.

Keywords: tax policy, tax system, taxes, definition of tax policy, tax policy principles.

Постановка проблеми. Економічний розвиток України залежить від її податкової політики, правильний напрям якої забезпечить виконання державою своїх обов'язків і функцій та підвищить добробут населення. Адже податкова політика є інструментом регулювання економічних процесів у державі.

Податкова політика – дуже складне й багатоаспектне явище, а її результатами можуть стати як стримування та уповільнення економічного розвитку, так і стимулювання підприємницької активності й підвищення рівня суспільного добробуту [1]. На сьогодні немає чітко сформованих напрямів реалізації податкової політики в Україні, вони не прописані у сучасному податковому законодавстві. Питання розкриття дефініції терміну «податкова політика» та питання дослідження принципів формування податкової політики є актуальним, оскільки чітке усвідомлення сутності податкової політики, принципів, за якими вона може допомогти у подальшому плануванні та проектуванні напрямів реалізації податкової політики щодо економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань податкової політики, її визначення та принципів реалізації займалися такі вітчизняні вчені, як В. Андрушенко, О. Василик, Ю. Іванов, А. Крисоватий, Я. Литвиненко, П. Мельник, Л. Сидельнікова, А. Соколовська, Л. Тарангул, В. Федосов.

У закордонній літературі дослідження питань податкової політики зображено у працях таких науковців, як А. Вагнер, А. Зіденберг, Дж. Кейнс, А. Лаффер, Л. Лебедева, І. Майбуров, Т. Позняков, В. Пушкарьова, Д. Рікардо, А. Сміт.

Зазначені дослідження розкривають сутність податкової політики і принципів її формування але підходів є дуже багато, деякі з них різняться між собою, але єдиного висновку щодо розуміння сутності податкової політики немає. Тому проблема визначення дефініції «податкова політика» та принципів її формування залишається невирішеною до кінця.

Мета статті – розглянути податкову політику держави, визначити поняття «податкова політика», сформулювати принципи діяльності цієї політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трактують поняття «податкової політики» на сьогодні існує чимало. Існує вузька класифікація підходів до визначення дефініції податкової політики, яку сформулювали Ю. Іванов та І. Майбуров (див. табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до розкриття поняття
«податкова політика» [2]

Назва підходу	Зміст підходу	Учені
Вузько-спрямований підхід	Прагнення обмежити сферу застосування податкової політики виключно сферою податків	С. Юрій, М. Бескид, Г. Ісаншина
Функціонально-цільовий підхід	Виділення функціональних можливостей та/або економічної сутності податків	В. Федосов, В. Опарін, Г. П'ятаченко, О. Василик, О. Данілов, Н. Флісак, А. Соколовська
Стратегічно-орієнтований підхід	Виділення цільових стратегічних орієнтирів, перспективних вимог та/або рамкових обмежень податкової політики	А. Крисоватий, Ю. Іванов, О. Тищенко

Перший підхід можна визначити як вузько-спрямований, він відрізняється прагненням обмежити сферу застосування податкової політики виключно сферою податків. Даний підхід використовується в більшості словників.

У межах цього підходу також формують свої визначення такі відомі дослідники, як:

– С. Юрій, Й. Бескид: «Податкова політика – діяльність держави в сфері встановлення, правового регламентування та організації збору податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів» [3];

– Г. Ісаншина: «Податкова політика – це система дій, які проводяться державою в галузі податків і оподаткування» [4].

Другий підхід умовно можна назвати функціонально цільовим. За своїм контекстом тут формуються більш розгорнуті, ніж у першому підході, визначення. При цьому підкреслюються функціональні можливості та економічна сутність податків, зазначаються поточні цілі реалізації податкової політики. У межах цього підходу формулюють свої визначення такі вчені, як:

– В. Федосов, В. Опарін, Г. П'ятаченко: «Податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків, зокрема, з формування державних доходів за допомогою постійних і тимчасових джерел, встановлення видів податків, платників, об'єктів, пільг, механізму зарахування»;

– О. Василик: «Податкова політика – це політика оподаткування юридичних і фізичних осіб. Її метою є формування державного бюджету та одночасного стимулювання ділової активності» [5];

– О. Данілов, Н. Флісак: «Податкова політика – система заходів, які проводяться урядом країни щодо вирішення певних коротко- і довгострокових завдань, які стоять перед суспільством, за допомогою системи оподаткування»;

– А. Соколовська: «Податкова політика полягає у встановленні та зміні елементів податкової системи (різновидів податків, ставок, структури, об'єктів, суб'єктів оподаткування, пільг, тощо) для забезпечення надходжень до бюджету, достатніх для виконання державою покладених на неї функцій і стимулювання економічного зростання» [6].

Третій підхід характеризується визначенням податкової політики через розкриття її як сегмента або складової частини політики більш високого рівня. У межах цього підходу сформулювали свої визначення такі науковці, як:

– А. Крисоватий: «Податкова політика – діяльність держави у сферах запровадження, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів, які є знаряддям розподілу і перерозподілу частини валового внутрішнього продукту та формування централізованих фондів грошових ресурсів держави» [7];

– Ю. Іванов, О. Тищенко: «Податкова політика – це сукупність заходів для встановлення нових і скасування чинних податків та інших надходжень до бюджету, зміни ставок, об'єкту оподаткування, податкової бази з метою забезпечення фінансових потреб держави на основі

дотримання балансу економічних інтересів держави та платників податків» [8];

– І. Майбуров, Д. Черник: «Податкова політика – це складова частина економічної політики держави, спрямована на формування податкової системи, що забезпечує економічне зростання, сприяє гармонізації економічних інтересів держави та платника податків з урахуванням соціально-економічної ситуації в країні» [9].

Таким чином, дефініція «податкової політики» повинна включати в себе всі напрями підходів до визначення для того, щоб більш точно виражати сутність податкової політики. Адже це складний і багатогранний процес, який не обмежується сферою застосування, а також включає в себе функціональні можливості та стратегічні орієнтири. Зважаючи на особливості підходів різних вчених до дефініції поняття «податкова політика», ми можемо дати загальне визначення цього поняття.

Отже, податкова політика – це сукупність основних напрямів розвитку, які можуть бути здійснені в межах податкової системи за допомогою різноманітних податкових інструментів і важелів впливу на платників податків.

Вчені займаються питанням принципів податкової політики вже багато років. Засновниками універсальних принципів оподаткування стали класики економічної науки А. Сміт, Д. Рікардо, В. Петті, Ф. Кене (див. табл. 2).

Таблиця 2

Принципи формування податкової політики за класичним підходом

Автор	Принципи податкової політики
В. Патетто	Фіскальна достатність, економічна ефективність, соціальна справедливість, гнучкість
А. Сміт	Соціальна справедливість, визначеність, зручність, економія, господарська незалежність і свобода [11]
А. Вагнер	Здатність податкових надходжень до збільшення, фіскальна достатність, визначеність, зручність, економія, все загальність, сумірність оподаткування з платоспроможністю, належний вибір джерела оподаткування, комбінування порівняння податків та їх достатності [12]
Дж. Стігліц	Економічна ефективність, соціальна справедливість, гнучкість, адміністративна простота, політична відповідальність, доцільність [13]

У статті 4 Податкового кодексу України зазначені основні засади податкового законодавства України, деякі з них за змістом відносяться до принципів формування податкової політики:

- фіскальна достатність;
- рівність, недопущення податкової дискримінації;
- соціальна справедливість;
- стабільність;
- єдиний підхід;
- загальність;

- відповідальність;
- нейтральність оподаткування;
- економічність оподаткування [10].

Таким чином, деякі принципи податкової політики України збігаються із загальноекономічними, або ж класичними принципами. У цілому принципи формування податкової політики України можна згрупувати (див. табл. 3).

Таблиця 3

Принципи формування податкової політики України

Групи принципів	Принципи податкової політики
Загальні	Доступність, рівномірність та зручність оплати, економічна обґрунтованість, стабільність, поєднання інтересів окремих платників податків, економії, витрат та стягнення податків
Фіскально-бюджетні	Фіскальна достатність, еластичність, збалансованість податкових надходжень між бюджетами
Економічні	Економічна ефективність, стимулювання підприємницької та інвестиційної діяльності, спрямування на економічне зростання, стимулювання НТП
Соціальні	Соціальна справедливість, еквівалентність, презумпція правомірності рішень платника податків, рівність та недопущення податкової дискримінації, загальність

Джерело: побудовано автором на основі [14]

Питання щодо визначення принципів, які належать до податкової політики, також є дискусійними. На думку І. Майбурова, у наукових колах остаточно не визнано: принципи оподаткування, податкової системи та податкової політики – це одне й те саме, тільки назване різними словами, чи все ж таки ні [9].

Зважаючи на наукові розробки, доцільно вважати найбільш вдалим відокремлення вченими принципів саме податкової політики. У сучасних умовах можна виділити наступні принципи формування податкової політики:

1. *Принцип наукової обґрунтованості.* Сучасна політика має бути науково обґрунтованою і вивіреною. Її формуванням обов'язково повинні займатися професіонали з різних предметних областей (економісти, юристи, соціологи, філософи). Невід'ємним елементом наукової обґрунтованості має бути її ретельна наукова експертиза.

2. *Принцип законності.* Податкова політика завдяки своїй значущості не може бути простою сукупністю програмних установок керівного апарату країни. Вона повинна бути визначена програмним документом стратегічного (концептуального) характеру та регулярними змістовними документами тактичного характеру, що мають нормативно-правовий характер та обов'язкову силу для органів виконавчої влади.

3. *Принцип оцінки та обліку очікуваних ефектів.* Вибір цілей податкової політики та

основних засобів їх досягнення повинен формуватися на основі прогнозування всіх можливих ефектів (результатів), обґрунтування якомога точної їх кількісної оцінки. Необхідно враховувати не тільки цільові позитивні, але й очікувані негативні ефекти, які завжди присутні при будь-якій податковій політиці.

4. *Принцип врахування та узгодження різних інтересів.* Вибір цілей податкової політики та основних засобів їх досягнення повинен формуватися не тільки на основі оцінки та обліку ефектів. Такий вибір повинен супроводжуватися також обов'язковим врахуванням інтересів різних видів бюджетів і різних категорій платників податків. Різні інтереси необхідно погоджувати.

5. *Принцип єдності стратегії і тактики.* Формування податкової політики має передбачати вироблення концепції (доктрини) та розробку стратегії її реалізації. Реалізація податкової політики має передбачати розробку тактики, яка не повинна суперечити стратегії.

6. *Принцип гнучкості* передбачає, що податкова політика має бути достатньо гнучкою і оперативно реагувати на зміну соціально-економічної ситуації не тільки в регіоні, країні, а й світі. У загальному сенсі податкова політика повинна слідувати суворо в фарватері соціально-економічних змін, але в деяких випадках вона повинна навіть передбачати і випереджувати очікувані зміни. Сформована податкова політика – не догма, а керівництво до дії, її безперервного вдосконалення та об'єктивної корекції.

7. *Принцип гласності (прозорості).* Відповідно до цього принципу як податкова політика, що формується, тобто програмні документи стратегічного характеру, так і податкова політика, що реалізується, тобто регулятивні змістовні документи тактичного характеру, повинні бути відкритими до широкого використання та обговорення. Зазначені документи не повинні бути конфіденційними. Крім того, з метою адаптування діяльності платників податків до змін, що будуть проведені у податковій політиці через певний період часу, держава зобов'язана завчасно інформувати про такі зміни.

8. *Принцип політичної відповідальності.* Держава постійно має звертатися до громадян за принциповою оцінкою того, чи в тому напрямку реалізується податкова політика. Податкова політика повинна адекватно реагувати на переваги суспільного вибору [2].

9. *Принцип фіскальної достатності.* Під час проведення податкової політики необхідно забезпечувати таку величину податкових надходжень, яка є оптимально бажаною, виходячи із проголошеної економічної доктрини. Тобто перерозподіл в бюджетну систему частки податкових платежів має бути достатнім для виконання відповідних управлінських функцій.

10. *Принцип інтеграційності.* Забезпечення адаптації і гармонізації національної податкової політики повинне здійснюватися шляхом

поступової інтеграції її до вимог певного регіонального інтеграційного об'єднання. Запозичення методів та інструментів реалізації податкової політики у закордонних країнах.

11. *Принцип стабільності* вказує на те, що зміни до податкової політики не повинні вноситись протягом визначеного періоду. За допомогою даного принципу економічні агенти, керуючись стабільним податковим, мають можливість передбачити з великою часткою ймовірності напрями фінансової стратегії та отримати потенційні прибутки. Крім того, за стабільної податкової політики підвищується рівень ефективності податкового адміністрування [15].

Також ми вважаємо, що доцільно додати до цих принципів ще такі:

1. *Принцип доцільності*. Заходи з реалізації податкової політики повинні відповідати економічним умовам та фінансовим можливостям держави;

2. *Принцип планованості*. Процеси реалізації заходів податкової політики повинні відбуватися на планованій основі, тобто скоординовано і узгоджено. Повинна бути законодавчо створена програма, де були б вказані строки та етапи реалізації податкової політики;

3. *Принцип альтернативності*. Досягнення стабільності, пошук механізмів адаптації податкової політики в умовах невизначеності. Формування альтернативних методів та інструментів виконання податкової політики залежно від змін економічної ситуації в країні.

Висновки. Таким чином, в даній статті було розглянуто різні підходи до визначення поняття «податкова політика» та принципи її формування. Було сформоване власне визначення податкової політики на основі об'єднання ключових моментів з вузько направленою, функціонально-цільовою та стратегічно-орієнтованою підходу до розкриття поняття «податкова політика». Податкова політика – це сукупність основних напрямів розвитку, які можуть бути здійснені в рамках податкової системи за допо-

могою різноманітних податкових інструментів і важелів впливу на платників податків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Іванов Ю. Податкова система: [підручник] / Ю. Іванов, А. Крисоватий, О. Десятнюк; МОН України. – К.: Атіка, 2006. – 920 с.
2. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій: [навч. посібник] / за ред. Ю. Іванова, І. Майбурова. – Х.: ІНЖЕК, 2010 – 492 с.
3. Юрій С. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні: [монографія] / С. Юрій, А. Крисоватий, Т. Кошук. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 292 с.
4. Податкова система: [навч. посібник] / за заг. ред. В. Андрущенка. – К.: Центр навчальної літератури, 2015. – 416 с.
5. Василик О. Податкова система України / О. Василик. – К.: Поліграфкнига, 2004. – 478 с.
6. Соколовська А. Основи теорії податків: [навч. посібник] / А. Соколовська. – К., 2010. – 326 с.
7. Податкова політика України: [навч. посібник] / [П. Мельник, З. Варналій, Л. Тарангул та ін.]; за ред. П. Мельника. – К.: Знання України, 2010. – 505 с.
8. Іванов Ю. Современные проблемы налоговой политики / Ю. Іванов, А. Тищенко. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 328 с.
9. Майбуров І. Теория налогообложения. Продвинутий курс: [учеб. для магистрантов, обучающимся по спец. «Финансы и кредит», «Бухгалтерский учет», «Анализ и аудит»] / І. Майбуров, А. Соколовская. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2011. – 591 с.
10. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/nk>.
11. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: в 5 кн. / А. Смит. – М.: Соцэкгиз, 1962. – Кн. 5. – 782 с.
12. Вагнер А. Социальный вопрос / А. Вагнер; пер. с нем. – СПб., 1906. – 780 с.
13. Стігліц Дж. Економіка державного сектора / Дж. Стігліц; пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
14. Сідельникова Л. Податкова система: [навч. посібник] / Л. Сідельникова, Н. Костіна. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Ліра-К, 2013. – 604 с.
15. Баранова В. Податкова система: [навч. посібник] / В. Баранова, О. Дубовик, В. Хомутенко. – Одеса: ВМВ, 2014. – 344 с.